

مطالعه کتابشناختی کتابهای ترجمه شده در رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در فاصله سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۷

دکتر عبدالرسول جوکار^۱

میثم جوان بخت^۲

چکیده

در پژوهش حاضر، با استفاده از روش کتابسنجی، وضعیت کلی کتابهای ترجمه شده بر اساس متغیرهایی نظیر موضوع، زبان، نویسنده، کشور محل نشر، نوع فعالیت و جنسیت مترجمان و فعالیتهای ناشران داخلی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در سطح کشور بررسی شده است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد بیشترین کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در حوزه موضوعی کلیات صورت گرفته است. ۲۳/۷٪ کتابهای تجدید چاپ شده و ۶۰/۴٪ آثار ترجمه شده حاصل فعالیت فردی است. حدود ۹۴/۷٪ کتابها از زبان انگلیسی ترجمه شده‌اند و ۲۸/۸٪ کتابهای ترجمه شده به کشورهای آمریکا و انگلیس تعلق داشته است. کلیدواژه‌ها: ترجمه‌های فارسی متون کتابداری، کتابداری و اطلاع‌رسانی، مطالعه کتابسنجی، کتابهای ترجمه شده، کتابداری و اطلاع‌رسانی.

مقدمه

آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران با تأسیس دوره فوق لیسانس در سال ۱۳۴۵ در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران شروع شد (مزینانی، ۱۳۷۹: ۲۶۹).

۱. عضو هیئت علمی بخش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شیراز ajowkar2003@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شیراز

javanbakht.meysam.370@gmail.com

از آنجا که مدرسان اولیه این رشته در ایران غیر ایرانی بودند، متون و زبان آموزشی که در این کلاسها تدریس می‌شد، به زبان انگلیسی بود. پس از پیروزی انقلاب و ترک مدرسان خارجی و بازگشت تعدادی از کتابداران تحصیل کرده خارج از کشور، نیاز به متون آموزشی به زبان فارسی احساس شد. از این رو، ترجمه کتابهای حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به زبان فارسی از سال ۱۳۶۵ مورد توجه قرار گرفت (مزینانی، ۱۳۷۹: ۲۷۰؛ افشار، ۱۳۸۵).

هدفهای پژوهش

هدف کلی این پژوهش، بررسی مشخصات کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در فاصله سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۷ است، تا از این طریق تصویری کمی از آنچه از حوزه موضوعی کتابداری از خارج به کشور وارد شده است، شناسایی شود. هدفهای جزئی این پژوهش در پرسشهای تحقیق گنجانده شده است.

پیشینه پژوهش

در پژوهشی که توسط «نوکاریزی» (۱۳۷۵) در سال ۱۳۷۴ در مورد منابع رشته کتابداری موجود در کتابخانه‌های دانشگاهی صورت گرفت، مشخص شد در کتابخانه دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران به عنوان قدیمی‌ترین کتابخانه دانشگاهی فعال در این حوزه، تنها ۳۳۰ عنوان کتاب فارسی در موضوع کتابداری و اطلاع‌رسانی نگهداری می‌شود که بخش عمده‌ای از آن نیز کتابشناسی و ابزارهای فهرست‌نویسی و رده‌بندی است.

«ریاحی‌نیا» (۱۳۷۸) در «کتابشناسی گزیده توصیفی کتابداری» ۶۵۰ عنوان کتاب فارسی را تا سال ۱۳۷۷ در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ردیابی کرده که از

مطالعه کتابشناختی کتابهای ترجمه شده در رشته علوم کتابداری ... / ۸۳

بین آنها تنها ۱۴۹ عنوان را که جنبه مرجعیت آنها در رشته بیشتر بوده است، معرفی می کند.

«حنفی نیری» (۱۳۷۹) در گزارشی به بررسی کتابهای فارسی کتابداری و اطلاع رسانی از سال ۱۳۷۳ تا پایان ۱۳۷۸ پرداخت. یافته های گزارش وی نشان داد طی سالهای ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۸، ۱۴۰ عنوان کتاب منتشر شده که ۹۱ عنوان تألیفی (۶۵٪) و ۴۹ عنوان (۳۵٪) ترجمه بوده است. به عبارتی، حدود دو سوم آثار تألیفی و یک سوم ترجمه بوده است. بیشترین میزان کتابهای ترجمه شده مربوط به سال ۱۳۷۳ با ۱۲۳ عنوان (۲۴/۴۸٪) و کمترین آثار ترجمه شده، مربوط به سالهای ۱۳۷۵، ۱۳۷۶ و ۱۳۷۸ با ۷ عنوان (۱۴/۲۸٪) بوده است.

سؤالات پژوهش

۱. توزیع موضوعی کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع رسانی چگونه است؟
۲. فعالیت ناشران داخلی در رشته کتابداری و اطلاع رسانی در مورد کتابهای ترجمه شده چگونه است؟
۳. کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع رسانی، از لحاظ فراوانی تجدید چاپ چه وضعیتی دارند؟
۴. فعالیت مترجمان از لحاظ کار ترجمه (فردی و گروهی) و جنسیت چگونه است؟
۵. مترجمان پرکار (پرسامد) در رشته کتابداری و اطلاع رسانی، چه کسانی هستند؟

۶. بین میزان انتشار کتابهای ترجمه شده طی سالهای مورد بررسی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی چه تفاوتی وجود دارد؟
۷. توزیع جغرافیایی محل اصلی نشر کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی چگونه است؟
۸. در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، کتابهای ترجمه شده بیشتر از کدام زبانهاست؟
۹. در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، کتابهای کدام نویسنده بیشتر از همه ترجمه شده است؟

روش‌شناسی پژوهش

روش و جامعه پژوهش

در پژوهش حاضر با استفاده از روش کتابسنجی، منابع تعریف شده در جامعه پژوهش مورد مطالعه قرار گرفت.

جامعه پژوهش در این مطالعه، تمامی کتابهای ترجمه و منتشر شده در فاصله سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۷ در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی است که در لوح فشرده کتابشناسی ملی جمهوری اسلامی ایران و فهرست انتشارات ناشران از قبیل: کتابدار، چاپار، دبیزش، انتشارات کتابخانه ملی، انتشارات کتابخانه رایانه‌ای، انتشارات سمت، انتشارات آستان قدس رضوی، انتشارات مرکز مدارک علمی ایران، انتشارات دانشگاه‌های فردوسی مشهد، اصفهان، تبریز، شهید چمران اهواز، شیراز، انتشارات خانه کتاب، انتشارات دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور و ... فهرست شده است. در این پژوهش، از سطح جامعه نمونه‌گیری به عمل نیامد و تمامی ۲۴۵ کتاب ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، شناسایی و مطالعه گردید.

ابزار و روش گردآوری اطلاعات

به منظور استخراج کتابهای رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، با استفاده از آخرین ویرایش (۱۳۸۸) لوح فشرده کتابشناسی ملی جمهوری اسلامی ایران، تمامی کتابهای تألیفی و ترجمه شده در کتابشناسی ملی بر اساس نوعی طرح ترکیبی استخراج شد.

این طرح، ترکیبی از طرح رده‌بندی دیویی، طرح رده‌بندی لیزا - که برای گروه‌بندی مقاله‌ها و دیگر آثار علمی در بانک اطلاعاتی چکیده‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی به کار می‌رود - برنامه مصوب جدید دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی (کمیته کتابداری وزارت علوم) و سرفصلهای دوره کارشناسی ارشد و دکتری^۱ می‌باشد، که از تلفیق این چهار مقوله، ۲۲ رده موضوعی تعیین و تعریف گردید. این رده‌ها عبارتند از:

۱. کلیات (شامل مبانی و مفاهیم اساسی، فلسفه، تاریخچه و اصول تحقیق کتابداری و اطلاع‌رسانی و...)
۲. مدیریت (شامل مسائل مالی، کارکنان، برنامه‌ریزی)
۳. سازماندهی (شامل فهرست‌نویسی، رده‌بندی و کتابشناسی)
۴. مجموعه سازی (شامل انتخاب مواد، گردآوری مواد، انواع مواد کتابخانه، استانداردهای مجموعه‌سازی، اشتراک منابع، همکاری و امانت بین کتابخانه‌ای)
۵. حفاظت و نگهداری مواد و ساختمان و تجهیزات
۶. ذخیره و بازیابی اطلاعات (شامل نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، اصطلاحنامه، کاوش و جستجو، نیازسنجی اطلاعات، و بانکهای اطلاعاتی)

۱. سرفصل‌ها در آدرس زیر قابل بازیابی است:

۷. حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی (شامل آموزش، انجمنهای حرفه‌ای، وضعیت شغلی)

۸. خدمات به خوانندگان (شامل آموزش مراجعان، امانت مواد، تحویل مدرک و اطلاعات، و فعالیت فرهنگی)

۹. مرجع (کارمرجع، منابع مرجع، مصاحبه مرجع، خدمات مرجع، مهارتهای اطلاع‌یابی)

۱۰. کتابخانه‌های دانشگاهی

۱۱. کتابخانه‌های عمومی

۱۲. کتابخانه‌های آموزشگاهی

۱۳. کتابخانه‌های ملی

۱۴. کتابخانه‌های دیجیتالی و الکترونیکی و مجازی

۱۵. سایر انواع کتابخانه‌ها (زندان، مساجد و...)

۱۶. مراکز اطلاع‌رسانی

۱۷. فناوری اطلاعات، نظامها و شبکه‌های اطلاع‌رسانی

۱۸. مدیریت دانش

۱۹. کتابسنجی و اطلاع‌سنجی

۲۰. نشر و حق مؤلف

۲۱. مطالعه، کتابخوانی و سوادآموزی

۲۲. جامعه اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی.

از این طرح ترکیبی، در مرحله گردآوری اطلاعات و ثبت مشخصات کتابشناختی کتابهای کتابداری و اطلاع‌رسانی استفاده شد و مشخصات کتابهایی که

موضوع آنها در این طرح می‌گنجید، به عنوان کتابهای کتابداری و اطلاع‌رسانی و جامعه پژوهش ثبت گردید.

علاوه بر لوح فشرده کتابشناسی ملی جمهوری اسلامی ایران، فهرست انتشارات مؤسسه‌های انتشاراتی کتابدار، چاپار، دبیزش، انتشارات کتابخانه ملی، انتشارات کتابخانه رایانه‌ای، انتشارات آستان قدس رضوی، انتشارات مرکز مدارک علمی ایران، انتشارات دانشگاه‌های فردوسی مشهد، اصفهان، تبریز، شهید چمران اهواز، شیراز، انتشارات خانه کتاب، انتشارات دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور و ... نیز بررسی و مشاهده شد و اطلاعات کتابشناختی تمامی کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی استخراج گردید. از آنجا که شناسایی نوع زبان و کشور اصلی محل نشر در کتابشناسی ملی میسر نبود، به منظور ردیابی زبان و کشور اصلی محل نشر، با تایپ عنوان اصلی کتاب در فهرست پیوسته کتابخانه کنگره، وبسایت open library با نشانی <http://openlibrary.org>، وبسایت کتابفروشی آمازون (www.amazon.com) و کتاب گوگل^۱ با وبسایت <http://book.google.com/books> زبان و کشور اصلی محل نشر شناسایی شد. بر این اساس، زبان و کشور اصلی محل نشر کتابهای جامعه پژوهش شناسایی گردید. در نهایت، ۲۴۵ رکورد برای مطالعه متغیرهای مورد پژوهش وارد نرم‌افزار آماری علوم اجتماعی ویرایش ۱۶ گردید و سازماندهی شد.

یافته‌های پژوهش

این بخش با هدف پاسخگویی به پرسشهای اساسی پژوهش، به بررسی و تجزیه و تحلیل هریک از سؤالهای تحقیق به طور جداگانه می‌پردازد. همچنین، به

منظور وضوح بیشتر نتایج، تجزیه و تحلیل یافته‌ها در قالب جدول و نمودار ارائه می‌شود.

در پاسخ به سؤال اول این پژوهش که «توزیع موضوعی کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی چگونه است؟» ابتدا حوزه‌های موضوعی کلی و مقوله‌های اصلی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در ۲۲ مقوله اصلی مشخص شد. این پراکندگی موضوعی کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. پراکندگی موضوعی کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی

ردیف	حوزه موضوعی	فراوانی	درصد
۱	کلیات (شامل مبانی و مفاهیم اساسی، فلسفه، تاریخچه و اصول تحقیق کتابداری و اطلاع‌رسانی و ...)	۴۷	٪۱۹/۲
۲	مدیریت (شامل مسائل مالی، کارکنان، برنامه‌ریزی)	۱۴	٪۵/۷
۳	سازماندهی (شامل فهرست‌نویسی، رده‌بندی و کتابشناسی)	۱۸	٪۷/۳
۴	مجموعه‌سازی (شامل انتخاب مواد، گردآوری مواد، انواع مواد کتابخانه، استانداردهای مجموعه‌سازی، اشتراک منابع، همکاری و امانت بین کتابخانه‌ای)	۱۵	٪۶/۱
۵	حفاظت و نگهداری مواد و ساختمان و تجهیزات	۹	٪۳/۷
۶	ذخیره و بازیابی اطلاعات (شامل نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی، اصطلاحنامه، کاوش و جستجو، نیازسنجی اطلاعات، و بانک‌های اطلاعاتی)	۱۸	٪۷/۳
۷	حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی (شامل آموزش، انجمنهای حرفه‌ای، وضعیت شغلی)	۵	٪۲
۸	خدمات به خوانندگان (شامل آموزش مراجعان، امانت مواد، تحویل مدرک و اطلاعات، و فعالیت فرهنگی)	۶	٪۲/۴
۹	مرجع (کار مرجع، منابع مرجع، مصاحبه مرجع، خدمات مرجع، مهارتهای اطلاع‌یابی)	۱۴	٪۵/۷
۱۰	کتابخانه‌های دانشگاهی	۱	٪۴

ردیف	حوزه موضوعی	فراوانی	درصد
۱۱	کتابخانه‌های عمومی	۵	۲٪
۱۲	کتابخانه‌های آموزشگاهی	۵	۲٪
۱۳	کتابخانه‌های ملی	۱	۴٪
۱۴	کتابخانه‌های دیجیتالی، الکترونیکی و مجازی	۱۰	۴/۱٪
۱۵	سایر انواع کتابخانه (زندان، مساجد و...)	۷	۲/۹٪
۱۶	مراکز اطلاع‌رسانی	۴	۱/۶٪
۱۷	فناوری اطلاعات، نظامها و شبکه‌های اطلاع‌رسانی	۱۸	۷/۳٪
۱۸	مدیریت دانش	۱۳	۵/۳٪
۱۹	کتابسنجی و اطلاع‌سنجی	۴	۱/۶٪
۲۰	نشر و حق مؤلف	۹	۳/۷٪
۲۱	مطالعه، کتابخوانی و سواد آموزی	۷	۲/۹٪
۲۲	جامعه اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی	۱۵	۶/۱٪
جمع کل		۲۲۵	۱۰۰٪

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، حوزه موضوعی کلیات با ۱۹/۲٪، ذخیره و بازیابی اطلاعات، فناوری اطلاعات و سازماندهی با ۷/۳٪، جامعه اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی با ۶/۱٪ به ترتیب بیشترین فراوانی را داشته‌اند و در حوزه‌های کتابخانه‌های ملی و کتابخانه‌های آموزشگاهی، فقط یک کتاب ترجمه شده است.

فعالیت ناشران داخلی در حوزه‌های مورد مطالعه چگونه است؟

طی سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۷، در مجموع ۵۹ ناشر در حوزه کتابهای ترجمه شده کتابداری و اطلاع‌رسانی فعالیت داشته‌اند. توزیع فراوانی ۱۰ ناشر فعال در انتشار کتابهای ترجمه شده، در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی ناشران فعال بر حسب تعداد انتشارات آنها

ردیف	ناشر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	چاپار	۳۷	۱۵/۱٪	۱۵/۱٪
۲	کتابدار	۳۰	۱۲/۲٪	۲۷/۳٪

ردیف	ناشر	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۳	انتشارات کتابخانه ملی	۲۱	٪۸/۶	٪۳۵/۹
۴	انتشارات مرکز مدارک علمی ایران	۱۸	٪۷/۳	٪۴۳/۲
۵	دبیزش	۱۲	٪۴/۹	٪۴۸/۱
۶	آستان قدس رضوی	۱۲	٪۴/۹	٪۵۳
۷	انتشارات سمت	۹	٪۳/۷	٪۵۶/۷
۸	کتابخانه رایانه‌ای	۹	٪۳/۷	٪۶۰/۴
۹	دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور	۶	٪۲/۴	٪۶۲/۸
۱۰	دانشگاه تبریز	۵	٪۲	٪۶۴/۸
۱۱	سایر ناشران	۸۶	٪۳۵/۲	٪۱۰۰
	جمع	۲۴۵	٪۱۰۰	

همان گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، انتشارات چاپار، کتابدار، کتابخانه ملی، مرکز مدارک علمی، دبیزش و بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی به ترتیب بیشترین کتابهای ترجمه شده را چاپ و منتشر کرده‌اند. ۳ ناشر بالای ۲۰ عنوان (٪۳۵/۹)، ۳ ناشر بین ۱۰ تا ۲۰ عنوان (٪۱۷/۱)، ۴ ناشر بین ۵ تا ۱۰ عنوان (٪۱۱/۸) و ۴۹ ناشر زیر ۵ عنوان کتاب (٪۳۵/۲) ترجمه شده را منتشر کرده‌اند.

بررسی توزیع جغرافیایی ناشران نشان می‌دهد ۴۶ ناشر (٪۷۷/۹۶) از ناشران کشور در تهران و ۱۳ ناشر (٪۲۲/۳۳) در حوزه کتابهای ترجمه شده، در شهرستانها مستقر می‌باشند.

کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از لحاظ فراوانی تجدید چاپ چه وضعیتی دارند؟

در پاسخ به سؤال دوم، یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد از مجموع کتابهای ترجمه شده، ۵۸ عنوان (۲۳/۷٪) تجدید چاپ شده‌اند که از این تعداد ۳۷ عنوان (۱۵/۱٪) دو نوبت، ۱۰ عنوان (۴/۱٪) سه نوبت، ۷ عنوان (۲/۹٪) چهار نوبت و ۴ عنوان (۱/۶٪) پنج نوبت تجدید چاپ شده‌اند.

جدول ۳. وضعیت کتابهای ترجمه شده رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی از لحاظ تجدید چاپ

نوبت تجدید	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	۱۸۷	۷۶/۳٪	۷۶/۳٪
۲	۳۷	۱۵/۱٪	۹۱/۴٪
۳	۱۰	۴/۱٪	۹۵/۵٪
۴	۷	۲/۹٪	۹۸/۴٪
۵	۴	۱/۶٪	۱۰۰٪

فعالیت مترجمان از لحاظ کار ترجمه (فردی، گروهی) و جنسیت مترجمان چگونه است؟

در پاسخ به این سؤال، همان‌طور که یافته‌های جدولهای ۴ و ۵ نشان می‌دهد، ۶۰/۴٪ از کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی حاصل فعالیت فردی و ۳۹/۶٪ حاصل فعالیت گروهی مترجمان است که از این تعداد، ۲/۹٪ حاصل همکاری زنان، ۲۲٪ حاصل همکاری مردان و ۱۳/۱٪ حاصل همکاری مردان و زنان و ۱/۶٪ توسط سازمان بوده است.

جدول ۴. فعالیت مترجمان فردی بر اساس جنسیت

فعالیت فردی					
جمع		مرد		زن	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۶۰/۴٪	۱۴۸	۴۴/۱٪	۱۰۸	۱۶/۳٪	۴۰

جدول ۵. فعالیت مترجمان گروهی بر اساس جنسیت

فعالیت گروهی									
جمع		سازمان		زن و مرد		مرد و مرد		زن و زن	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۳۹/۶	۹۷	۱/۶	۴	٪۱۳/۱	۳۲	٪۲۲	۵۴	٪۲/۹	۷

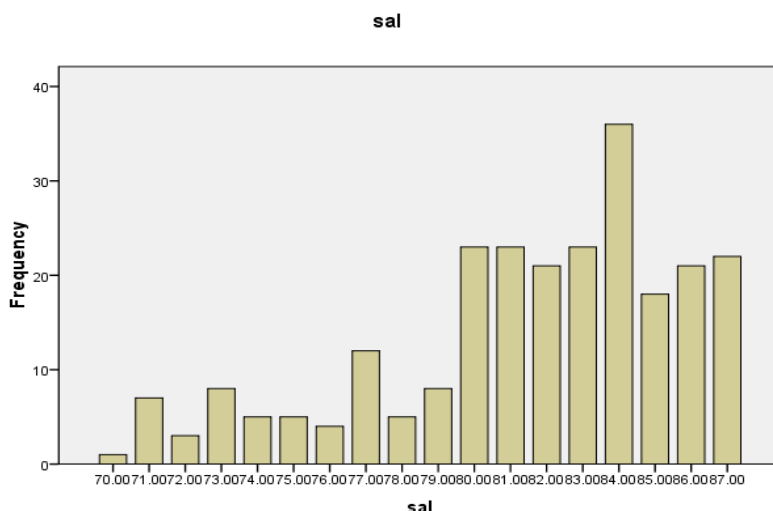
چگونگی فعالیت مترجمان از نظر تعداد کتابهای ترجمه شده، در جدول شماره ۶ نشان داده شده است. برابر داده‌های جدول، «شکویی» با ۱۱ عنوان، «مهرداد» با ۱۰ عنوان و «دیانی» با ۸ عنوان کتاب، به ترتیب از مجموع ۲۱۵ مترجم، در زمره مترجمان پرکار (پرسامد) در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی قرار گرفته‌اند.

جدول ۶. مترجمان پرکار (پرسامد) در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی

تعداد کتابهای ترجمه کرده	مترجم	ردیف
۱۱	علی شکویی	۱
۱۰	جعفر مهرداد	۲
۸	محمد حسین دیانی	۳
۸	علیرضا رستمی گومه	۴
۸	علی حسین قاسمی	۵
۷	محسن عزیزی	۶
۶	عباس گیلوری	۷
۵	زاهد بیگدلی	۸
۵	حسین مختاری معمار	۹
۵	آیدین آذری	۱۰

بین میزان انتشار کتابهای ترجمه شده طی سالهای مورد بررسی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی چه تفاوتی وجود دارد؟

در پاسخ به سؤال ۶ پژوهش، نمودار ۱ وضعیت انتشار کتابهای ترجمه شده طی سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۷ را نشان می‌دهد.

نمودار ۱. وضعیت انتشار کتابهای ترجمه شده طی سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۷

همان‌طور که داده‌های نمودار ۱ نشان می‌دهد، بیشترین کتابهای ترجمه شده مربوط به سال ۱۳۸۴ و کمترین مربوط به سال ۱۳۷۰ می‌باشد. تعداد کتابهای ترجمه شده در دهه هشتاد بیشتر از تعداد کتابهای ترجمه شده در دهه هفتاد است و تقریباً یک روند صعودی در کتابهای ترجمه شده دیده می‌شود.

توزیع جغرافیایی محل اصلی نشر کتابهای ترجمه شده چگونه است؟

این سؤال در پی آن است تا از طریق کتابهای ترجمه شده، چگونگی حضور کشورهای مختلف جهان را در عرصه علمی ایران بررسی کند. داده‌های گردآوری شده از چگونگی توزیع کشور اصلی محل نشر کتابهای ترجمه شده در جدول ۶

ارائه شده است. گفتنی است، بعضی از ناشران در دو یا چند کشور شعبه‌هایی دارند که در این پژوهش، مقرر اصلی هر ناشر در نظر گرفته شده است.

جدول ۶. محل اصلی نشر عنوانهای کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی

ردیف	کشور	فراوانی	درصد
۱	ایالات متحده آمریکا	۱۳۱	۵۳/۵٪
۲	انگلستان	۶۲	۲۵/۳٪
۳	فرانسه	۲۰	۸/۲٪
۴	هند	۶	۲/۴٪
۵	هلند	۵	۲٪
۶	آلمان	۴	۱/۶٪
۷	سایر کشورها	۶	۲/۴٪
۸	شناسایی نشده	۱۱	۴/۵٪
	جمع کل	۲۴۵	۱۰۰٪

برابر داده‌های جدول فوق، کشورهای آمریکا (۵۳/۳٪)، انگلستان (۲۵/۳٪)، فرانسه (۷/۵٪)، هند (۲/۴٪)، هلند (۲٪)، آلمان (۱/۶٪) به ترتیب بیشترین حضور را در عرصه کتابهای ترجمه شده داشته‌اند. سایر کشورها مانند بلژیک، استرالیا، کانادا، دانمارک و ... سهم اندک و کمتر از ۱٪ در این عرصه داشته‌اند.

در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی کتابهای ترجمه شده بیشتر از کدام زبانهاست؟

در پاسخ به این سؤال، مندرجات جدول ۷ نشان می‌دهد بخش اعظم کتابهای ترجمه شده طی سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۸ از زبان انگلیسی است. پس از انگلیسی، زبان فرانسوی با ۷ عنوان کتاب قرار دارد. همچنین، از زبان آلمانی یک عنوان کتاب

مطالعه کتابشناختی کتابهای ترجمه شده در رشته علوم کتابداری ... / ۹۵

ترجمه شده است. شایان ذکر است، کتابهای زیادی توسط نویسندگان عرب تألیف شده است، اما ترجمه آنها توسط مترجمان ایرانی از زبان انگلیسی صورت گرفته یا اینکه نویسندگان عرب زبان آن را به زبان انگلیسی نوشته‌اند. همچنین، اکثر کتابهای نوشته شده در کشور هند که توسط مترجمان داخلی ترجمه شده، به زبان انگلیسی است.

جدول ۷. توزیع زبانی کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی

ردیف	زبان	فراوانی	درصد
۱	انگلیسی	۲۳۲	۹۴/۷٪
۲	فرانسوی	۷	۲/۹٪
۳	آلمانی	۱	۴٪
۴	شناسایی نشده	۵	۲٪
	جمع	۲۴۵	۱۰۰٪

در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، کتابهای کدام نویسندگان بیشتر از همه ترجمه شده است؟

بررسی کمی نویسندگان در این مطالعه در جدول ۱۰ آمده است. برابر داده‌های جدول، در طی سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۷، در مجموع کتابهای ۲۵۰ نویسنده حقیقی و یا حقوقی مورد توجه مترجمان داخلی قرار گرفته است.

جدول ۸. توزیع فراوانی نویسندگان بر حسب تعداد کتابها

تعداد کتابهای یک نویسنده	فراوانی نویسندگان حقیقی و حقوقی	درصد
۱	۲۲۹	۹۱/۶٪
۲	۱۶	۶/۴٪
۳ به بالا	۵	۲٪
جمع کل	۲۵۰	۱۰۰٪

اکثر آثار ترجمه شده، به ترجمه یک اثر از آثار نویسندگانی مشخص با فراوانی ۲۲۹ (۹۱/۶٪) مربوط است. ۶/۴٪ کتابهای ترجمه شده به ترجمه دو اثر از یک نویسنده و ۲٪ به ترجمه سه و بیش از سه کتاب از نویسندگان حقیقی و حقوقی مربوط است. در بین نویسندگان، حقیقی کتابهای «ویلیام کتس»، «کرشان کوپال»، «سیلواپی» و «مک دونالد» ترجمه شده است. در بین نویسندگان حقوقی نیز کتابهای یونسکو و ایفلا بیش از دیگر نویسندگان حقوقی ترجمه شده است. شاید بتوان ادعا کرد علت اصلی این توجه، تفکرات و اندیشه‌های این افراد و سازمانها در شکل‌گیری دانش کتابداری و اطلاع‌رسانی در قرن حاضر باشد (یادآور می‌شود که کتاب «ویلیام کتس» به دلیل ترجمه و نشر بخشهای مجزای آن توسط انتشارات کتابدار، از لحاظ کمیّت جایگاه بالایی را به خود اختصاص داده است).

یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از پژوهش حاکی از آن است که از مجموع ۲۴۵ عنوان کتاب ترجمه شده، حوزه موضوعی کلیات با ۱۹/۲٪، ذخیره و بازیابی اطلاعات، فناوری اطلاعات و سازماندهی با ۷/۳٪، جامعه اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی با ۶/۱٪ به ترتیب بیشترین فراوانی را داشته‌اند. در واقع، نتایج به دست آمده نشان دهنده اولویتهای جامعه به ترجمه کتابهای این حوزه‌ها در زمانهای انتشار است.

در سال ۱۳۸۴ بیشترین تعداد کتاب و در سال ۱۳۷۰ کمترین تعداد کتاب در حوزه کتابداری منتشر شده است. تعداد کتابهای ترجمه شده در دهه هشتاد بیشتر از تعداد کتابهای ترجمه شده در دهه هفتاد است. در مجموع، روند صعودی در ترجمه کتابهای ترجمه شده، قابل مشاهده است.

مطالعه کتابشناختی کتابهای ترجمه شده در رشته علوم کتابداری ... / ۹۷

۴۶ ناشر (۷۷/۹۶) از ناشران کتابهای ترجمه شده کتابداری در تهران و ۱۳ ناشر (۲۲/۳۳) در شهرستانها مستقر می‌باشند. از میان ۵۹ ناشر، انتشارات چاپار، کتابدار، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، مرکز مدارک علمی، دبیزش و بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی به ترتیب بیشترین کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری را منتشر کرده‌اند. از مجموع کتابهای ترجمه شده، فقط ۵۸ عنوان (۲۳/۷) تجدید چاپ شده است که از این بین ۳۷ عنوان (۱۵/۱) دو نوبت، ۱۰ عنوان (۴/۱) سه نوبت، ۷ عنوان (۲/۹) چهار نوبت و ۴ عنوان (۱/۶) پنج نوبت تجدید چاپ شده‌اند.

بررسی چگونگی فعالیت مترجمان حاکی از آن است که ۶۰/۴٪ کتابهای ترجمه شده در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، حاصل فعالیت فردی است و ۳۹/۶٪ کتابهای ترجمه شده حاصل فعالیت گروهی مترجمان است. در بین مترجمان در داخل کشور، شکویی، مهرداد و دیانی در زمره مترجمان پرکار (پرسامد) در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی قرار گرفته‌اند.

کتابهای منتشر شده در دو کشور آمریکا و انگلیس بیشترین سهم را در عرصه کتابهای ترجمه شده در ایران به خود اختصاص داده‌اند.

کتابهای ترجمه شده در طی سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۸ از زبانهای انگلیسی، فرانسوی، آلمانی و عربی به فارسی برگردانده شده‌اند. حدود ۹۲٪ ترجمه‌ها از زبان انگلیسی است.

در بین نویسندگان حقیقی خارجی، بیشتر کتابهای کتس، کوپال، سیلواپی وب و مک دونالد و در بین نویسندگان حقوقی کتابهای یونسکو و ایفلا ترجمه شده است.

نتیجه‌گیری

آشکار نیست که اولویتهای موضوعی برای ترجمه با سلیقه و ذوق مترجمان در ارتباط بوده است یا با نیازهای واقعی آموزش و پژوهش در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی. با وجود گستردگی تعداد ناشران در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، تعداد اندکی از آنها را می‌توان در زمره ناشران فعال قرار داد. نویسندگانی که آثار آنان ترجمه شده است، در شکل‌گیری دانش کتابداری و اطلاع‌رسانی تأثیرگذار بوده‌اند. همچنین، نتایج حاصل نشان می‌دهد کتابهای ترجمه شده روندی تقریباً صعودی داشته است و از آنجا که اکنون زبان غالب در ساخت جهانی اطلاعات، انگلیسی است، بیشتر متون به این زبان منتشر می‌شوند.

پیشنادهایی برای پژوهشهای آینده

- پیشنهاد می‌شود همین پژوهش برای مقاله‌های ترجمه شده کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز در آینده صورت گیرد.
- پیشنهاد می‌شود در پژوهشی، مقاله‌های تألیفی کتابداری و اطلاع‌رسانی مطالعه و بررسی شود.
- پیشنهاد می‌شود در پژوهشی، به مطالعه کتابسنجی کتابهای تألیفی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پرداخته شود.
- پیشنهاد می‌شود پژوهشی با همین عنوان در سالهای بعد از سال ۱۳۸۷ صورت گیرد.

منابع

- افشار، ابراهیم (۱۳۸۵). «حرف‌هایی درباره ترجمه کتابهای کتابداری و اطلاع‌رسانی به فارسی». گفتگو: وبلاگ گروهی کتابداری و اطلاع‌رسانی شنبه نهم

مطالعه کتابشناختی کتابهای ترجمه شده در رشته علوم کتابداری ... / ۹۹

دی ۱۳۸۵. <http://www.ilisa.blogfa.com/author-afshar.aspx> (تاریخ دسترسی ۱۳۸۸/۸/۱۰)

- حنفی نیری، کریم (۱۳۷۹). «بررسی کتابهای فارسی کتابداری و اطلاع‌رسانی از سال ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۸» کتاب ماه: کلیات. مهرماه ۱۳۷۹. ص ۴۲-۴۳.
- ریاحی‌نیا، نصرت (۱۳۷۸). کتابشناسی گزیده توصیفی کتابداری (فارسی - انگلیسی). تهران: سمت.
- مزینایی، علی (۱۳۷۹). کتابخانه و کتابداری. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهی (سمت)، ۱۳۷۹.
- نوکاریزی، محسن (۱۳۷۵). «روزآمد بودن منابع رشته کتابداری در کتابخانه‌های دانشگاهی». فصلنامه کتاب. تابستان ۱۳۷۵. ص ۶۳-۷۱.

- Farajpahlou AH(2004). Collaboration Among Library and Information Experts vs. Scientist. Proceedings of International Workshop on Webometrics, Informetrics and Scientometrics. 2-5 March 2004. Roorkee, India.
- Fattahi, Rahmatollah. "جدول دروسهای برنامه جدید دوره کارشناسی" (31 October 2009. personal email "کتابداری و اطلاع‌رسانی" (31 October 2009).
- Taryadi, Alfons (2004). "Three Decades of Book Publishing in Indonesia". **ABD**. Available from: <http://www.accu.or.jp/appreb/report/abd/abd3033.html> Accessed December 21, 2009